

Kontrollköp – ålderskontroll vid försäljning av folköl, tobak och receptfria läkemedel

Sammanfattning

I betänkandet behandlas regeringens proposition 2013/14:56 Kontrollköp – ålderskontroll vid försäljning av folköl, tobak och receptfria läkemedel.

Inga motioner har väckts med anledning av propositionen.

I propositionen föreslås att det i alkohollagen (2010:1622), tobakslagen (1993:581) och lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel införs bestämmelser som ger kommunerna möjlighet att genomföra kontrollköp av folköl, tobak och receptfria läkemedel för att kontrollera att den som lämnar ut dessa varor förvissat sig om att mottagaren har uppnått den ålder som föreskrivs i respektive lag, dvs. 18 år. Kontrollköp får genomföras för att ge underlag för en dialog mellan kommunen och den som lämnar ut de aktuella varorna om skyldigheten att förvissa sig om att mottagaren har fyllt 18 år. Kommunen får endast anlita personer som har fyllt 18 år för att utföra kontrollköpen. Det som framkommer genom kontrollköp får inte ligga till grund för att kommunen vidtar administrativa åtgärder.

Lagförslagen föreslås träda i kraft den 1 maj 2014.

Utskottet ställer sig bakom regeringens lagförslag och föreslår att riksdagen antar dessa.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning	4
Propositionens huvudsakliga innehåll	4
Utskottets överväganden	5
Kontrollköp – ålderskontroll vid försäljning av folköl, tobak och receptfria läkemedel	5
Propositionen	5
Utskottets ställningstagande	7
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	8
Propositionen	8
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	9

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Kontrollköp

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i tobakslagen (1993:581),
2. lag om ändring i lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel,
3. lag om ändring i alkohollagen (2010:1622).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2013/14:56 punkterna 1–3.

Stockholm den 18 februari 2014

På socialutskottets vägnar

Anders W Jonsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Anders W Jonsson (C), Lena Hallengren (S), Saila Quicklund (M), Christer Engelhardt (S), Helena Bouveng (M), Ann Arleklo (S), Isabella Jernbeck (M), Lennart Axelsson (S), Gunnar Sandberg (S), Per Ramhorn (SD), Eva Olofsson (V), Meeri Wasberg (S), Metin Ataseven (M), Barbro Westerholm (FP), Magnus Ehrencrona (MP), Magnus Sjödahl (KD) och Åsa Torstensson (C).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I proposition 2013/14:56 föreslår regeringen att riksdagen antar de förslag till ändringar i tobakslagen (1993:581), lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel och i alkohollagen (2010:1622) som har lagts fram i propositionen. Regeringens förslag till riksdagsbeslut återges i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2. Lagförslagen har granskats av Lagrådet. Inga motioner har väckts med anledning av propositionen.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att det i alkohollagen (2010:1622), tobakslagen (1993:581) och lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel införs bestämmelser som ger kommunerna möjlighet att genomföra kontrollköp av folköl, tobak och receptfria läkemedel för att kontrollera att den som lämnar ut dessa varor förvissas sig om att mottagaren har uppnått den ålder som lagen föreskriver, dvs. 18 år. Kontrollköp får genomföras för att ge underlag för en dialog mellan kommunen och den som lämnar ut de aktuella varorna om skyldigheten att förvissa sig om att mottagaren har fyllt 18 år. Kommunen får endast anlita personer som har fyllt 18 år för att utföra kontrollköpen. Det som framkommer genom kontrollköp får inte ligga till grund för att kommunen vidtar administrativa åtgärder.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 maj 2014.

Utskottets överväganden

Kontrollköp – ålderskontroll vid försäljning av folköl, tobak och receptfria läkemedel

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens lagförslag.

Propositionen

Bakgrund

Åldersgränsen för att få köpa tobaksvaror, folköl och receptfria läkemedel i detaljhandeln är 18 år. Ett gemensamt krav för bestämmelserna om åldersgräns är att den som säljer eller lämnar ut en vara ska förvissa sig om att kunden har uppnått den föreskrivna åldern. I förarbetena till respektive reglering uttalas också att om det föreligger tveksamhet beträffande en kunds ålder, ska legitimation begäras och om legitimation inte lämnas ska försäljning vägras. Den som uppsåtligt eller av oaktsamhet säljer eller lämnar ut alkoholdrycker, tobaksvaror eller receptfria läkemedel kan dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. Därtill finns det vissa administrativa sanktioner, t.ex. förbud för fortsatt försäljning eller varning.

För att kontrollera att åldersgränsen för köp av tobak och folköl upprätthålls i detaljhandeln har det tidigare förekommit att tillsynsmyndigheterna har använt sig av s.k. provköp som tillsynsmetod. Ett provköp går i princip till så att en person över 18 år med ungdomligt utseende provar om det går att handla tobaksvaror eller folköl utan att behöva visa legitimation.

Riksdagens ombudsmän (JO) har vid två tillfällen, 1996 och 2009, granskat provköp som metod för tillsyn enligt alkohollagen. Båda fallen gällde tillsyn av folkölsförsäljning. I fallet från 1996 avhandlades förutsättningar för brotts- och bevisprovokation och JO slog då fast att det inte är tillåtet att utföra provköp med hjälp av minderåriga (beslut 1996-12-11, dnr 3553-1996).

I beslutet från 2009 behandlades principer för dold myndighetsutövning (beslut 2009-12-18, dnr 2972-2009). JO hävdade där att en myndighets användning av provköp för ålderskontroll är att se som en dold tillsynsmetod och att detta strider mot principen att dold myndighetsutövning inte bör förekomma. Metoden bör därför inte användas så länge den inte har stöd i lagstiftningen, menade JO.

Genom JO:s uttalande 2009 upphörde i princip all myndighetsinitierad provköpsverksamhet av alkohol- och tobaksvaror.

Regeringens förslag

Ett av alkohollagens och tobakslagens viktigaste syften är att förhindra att barn och ungdomar hamnar i alkohol- och tobaksberoende. Av folkhälsoskäl är det av största vikt att åldersgränsen för att köpa alkohol och tobak kan upprätthållas. Enligt regeringen är förhållandena desamma när det gäller försäljning av receptfria läkemedel.

Regeringen påminner om att en aktiv och effektiv tillsyn är ett prioriterat mål i ANDT-strategin under perioden 2011–2015, och konstaterar att tillsynen av inköp av tobak och folköl har minskat drastiskt sedan 2010. Tillsynen av ålderskontroller i fråga om receptfria läkemedel i detaljhandeln har inte kommit i gång. Regeringen anser att det är viktigt att tillsynsmyndigheterna kan skaffa sig ett bra och självständigt underlag för att kunna främja en dialog mellan myndigheterna och näringsidkarna och få till stånd en så bra diskussion som möjligt. Det finns alltså enligt regeringen ett klart behov av att ge tillsynsmyndigheterna ytterligare befogenheter som möjliggör en effektiv tillsyn av åldersgränserna för försäljningen i detaljhandeln.

Enligt regeringen är ett av huvudsyftena med den tillsyn som bedrivs på området att skapa en dialog mellan tillsynsmyndigheterna och företagen om gällande regelverk och vikten av att upprätthålla åldersgränser. Regeringen påpekar att erfarenheterna av tidigare provköp visar att detta är en effektiv metod för att skapa en sådan dialog. Vidare anser regeringen sammanfattningsvis att vikten av en effektiv tillsyn väger tyngre vid en avvägning mellan å ena sidan folkhälsoperspektivet, dvs. intresset av en effektiv tillsyn av åldersgränserna, och å andra sidan rättssäkerhets- och integritetsskyddsperspektiven.

Den metod som regeringen nu föreslår skiljer sig från de olika metoder som tidigare samlades under begreppet provköp, och regeringen anser därför att den nya metoden bör ges en annan benämning. Begreppet kontrollköp har under senare tid blivit mer inarbetat hos kommunerna och de myndigheter som arbetar med tillsynen.

Regeringen föreslår således att bestämmelser ska införas i alkohollagen, tobakslagen och lagen om receptfria läkemedel som innebär att kommunerna får genomföra kontrollköp för att kontrollera att den som vid detaljhandel lämnar ut folköl, tobak eller receptfria läkemedel förvissar sig om att mottagaren har uppnått den ålder som föreskrivs i lagstiftningen.

Kontrollköp får genomföras för att ge underlag för en dialog mellan kommunen och den som lämnar ut något av de aktuella varuslagen om skyldigheten att förvissa sig om att mottagaren har fyllt 18 år. Vid sådant köp får kommunen endast anlita personer som har fyllt 18 år. En kontroll får genomföras utan att kommunen underrättar näringsidkaren om detta i förväg, och näringsidkaren ska underrättas snarast efter kontrollköpet om att detta har ägt rum.

Det som framkommer under kontrollköp får inte ligga till grund för att kommunen vidtar administrativa åtgärder.

Regeringen har för avsikt att ge Folkhälsomyndigheten i uppdrag att följa effekten av metoden.

Regeringen föreslår vidare att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om genomförande av kontrollköp, och bedömer att möjligheten att genomföra kontrollköp som tillsynsåtgärd bör kompletteras med utbildnings- och informationsinsatser till kommuner och näringsidkare. Regeringen avser att ge Folkhälsomyndigheten i uppdrag att analysera behovet av utbildningar och informationsinsatser samt utarbeta förslag om hur sådana insatser bör genomföras.

De föreslagna ändringarna föreslås träda i kraft den 1 maj 2014.

Utskottets ställningstagande

I propositionen föreslås att det i alkohollagen (2010:1622), tobakslagen (1993:581) och lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel införs bestämmelser som ger kommunerna möjlighet att genomföra kontrollköp av folköl, tobak och receptfria läkemedel för att kontrollera att den som lämnar ut dessa varor förvissas sig om att mottagaren har uppnått den ålder som föreskrivs i respektive lag, dvs. 18 år. Utskottet noterar att kommunen endast får anlita personer som har fyllt 18 år för att genomföra sådana köp, och att vad som framkommer genom köpen inte får ligga till grund för att kommunen vidtar administrativa åtgärder.

Utskottet ställer sig bakom regeringens lagförslag och föreslår att riksdagen antar dessa.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2013/14:56 Kontrollköp – ålderskontroll vid försäljning av folköl, tobak och receptfria läkemedel :

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i tobakslagen (1993:581).
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel.
3. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i alkohollagen (2010:1622).

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i tobakslagen
(1993:581)

Härigenom föreskrivs att det i tobakslagen (1993:581)¹ ska införas två nya paragrafer, 22 a och 22 b §§, av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***22 a §**

I syfte att ge underlag för en dialog mellan kommunen och den som lämnar ut tobaksvaror om skyldigheten att förvisa sig om att mottagaren har uppnått den ålder som anges i 12 §, får kommunen genomföra kontrollköp. Vid ett sådant köp får kommunen endast anlita en person som har fyllt 18 år.

Ett kontrollköp får genomföras utan att näringsidkaren under rättas i förväg om kontrollköpet. Kommunen ska snarast efter ett genomfört kontrollköp underrätta näringsidkaren om kontrollköpet.

22 b §

Vad som framkommit genom kontrollköp får inte utgöra grund för kommunen att meddela förelägganden eller förbud enligt 20 och 20 a §§.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om genomförandet av kontrollköp.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2014.

¹ Lagen omtryckt 2005:369.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel ska införas två nya paragrafer, 21 a och 21 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 a §

I syfte att ge underlag för en dialog mellan kommunen och den som säljer läkemedel om skyldigheten att förvissa sig om att mottagaren har uppnått den ålder som anges i 12 §, får kommunen genomföra kontrollköp. Vid ett sådant köp får kommunen endast anlita en person som har fyllt 18 år.

Ett kontrollköp får genomföras utan att näringsidkaren underrättas i förväg om kontrollköpet. Kommunen ska snarast efter ett genomfört kontrollköp underrätta näringsidkaren om kontrollköpet.

21 b §

Vad som framkommit genom kontrollköp får inte utgöra grund för Läkemedelsverket att meddela förelägganden eller förbud enligt 19 §.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om genomförandet av kontrollköp.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2014.

3 Förslag till lag om ändring i alkohollagen (2010:1622)

Härigenom föreskrivs att det i alkohollagen (2010:1622) ska införas två nya paragrafer, 9 kap. 15 a och 15 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

15 a §

I syfte att ge underlag för en dialog mellan kommunen och den som lämnar ut folköl enligt 5 kap. 5 § om skyldigheten att förvissa sig om att mottagaren har uppnått den ålder som anges i 3 kap. 7 §, får kommunen genomföra kontrollköp. Vid ett sådant köp får kommunen endast anlita en person som har fyllt 18 år.

Ett kontrollköp får genomföras utan att näringsidkaren underrättas i förväg om kontrollköpet. Kommunen ska snarast efter ett genomfört kontrollköp underrätta näringsidkaren om kontrollköpet.

15 b §

Vad som framkommit genom kontrollköp får inte utgöra grund för kommunen att meddela förbud eller varning enligt 9 kap. 19 §.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om genomförandet av kontrollköp.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2014.